

Handreiking

Toestemmingsvereiste voor hulp bij kindermishandeling

Deze handreiking biedt informatie over het toestemmingsvereiste van ouders bij hulp aan minderjarigen. De informatie richt zich specifiek op hulp aan minderjarigen in verband met kindermishandeling en is bedoeld voor professionals die werkzaam zijn in de (geestelijke) gezondheidszorg en jeugdhulpverlening. De handreiking biedt een stappenplan en praktijkvoorbeelden 1) voor het vragen van toestemming en 2) voor het bieden van hulp wanneer geen toestemming van beide ouders wordt verkregen. De handreiking is gebaseerd op bestaande wet- en regelgeving.

Bij dubbele toestemming hebben beide gezagdragende ouders toestemming verleend voor de hulp aan kinderen (in verband met kindermishandeling)¹.

Wie beslist²

Hoofdregels³

Tot twaalf jaar beslissen de gezagdragende ouders⁴ over hulp⁵ aan hun kind. Formeel speelt de wil van het kind zelf geen rol, al zal een hulpverlener de wensen van het kind zoveel mogelijk bij zijn beslissing over de hulp moeten betrekken.

Tussen twaalf en zestien jaar beslissen de gezagdragende ouders en de jongere samen over de hulp⁶;

Vanaf zestien jaar beslist de jongere zelf over de hulp, tenzij hij wilsonbekwaam is.

Uitzondering wilsonbekwaamheid

Iemand is wilsonbekwaam als hij, naar het oordeel van de hulpverlener, bijvoorbeeld door een verstandelijke beperking of een psychische stoornis, niet in staat is om zelf te beslissen over de hulp. Is een jongere vanaf zestien jaar wilsonbekwaam dan beslissen de gezagdragende ouders namens hem, waarbij ze zo veel mogelijk (de wensen van) de minderjarige moeten betrekken.

NB:

- De toestemming kan schriftelijk maar ook mondeling worden gegeven. Van een mondeling gegeven toestemming maakt de hulpverlener een aantekening in zijn dossier.
- De ouder geeft *gericht* toestemming, dit betekent voor de hulpverlener dat hij eerst uitlegt wat de hulp of het onderzoek inhoudt voordat hij om toestemming vraagt⁷.
- Vanaf twaalf jaar moet ook aan het kind zelf toestemming worden gevraagd voor de hulp.

Toestemming van beide gezagdragende ouders

Heeft een minderjarige twee gezagdragende ouders⁸ dan hebben beide ouders evenveel over hun kind te zeggen en beslissen zij samen over de hulp na kindermishandeling. Wil de ene ouder de hulp wel en de andere gezagdragende ouder niet, dan geldt dit als een weigering om toestemming te geven.

Beide gezagdragende ouders hebben formeel *dezelfde* zeggenschap, ook als het kind na een scheiding bij één van de ouders woont, of als hij met de ene ouder veel en met de andere ouder nauwelijks contact heeft.

NB: De toestemming blijft geldig tot:

- de aard of inhoud van de hulp verandert; of
- de situatie in het gezin zodanig wijzigt dat er niet meer vanuit gegaan mag worden dat de toestemming nog steeds van kracht is; of
- de toestemming (door een van de ouders) wordt ingetrokken.

Stappenplan Toestemming Vragen

1. Stel vast wie het gezag over het kind uitoefent. Bij twee ouders:
2. Betrek vanaf de intake beide gezagdragende ouders en maak duidelijk dat beider toestemming nodig is.
3. Ga bij weigering van toestemming het gesprek aan met de weigerende ouder vanuit een gemeenschappelijke zorg om het kind.
4. Indien u hulp noodzakelijk acht en geen toestemming krijgt, volg dan het Stappenplan Besluitvorming Hulp.

Toelichting bij het Stappenplan Toestemming Vragen voor hulp aan kinderen tot en met 15 jaar

Stap 1: Stel vast wie het gezag over het kind uitoefent

Stel meteen in het eerste contact vast wie het gezag over het kind uitoefent. U mag op de informatie die de ouder u daarover geeft vertrouwen, tenzij u aanwijzingen hebt dat de informatie niet klopt of niet zou kunnen kloppen. Zoek in alle gevallen van twijfel de gezagsrelatie uit, zo nodig via het (openbaar) Centraal Gezagsregister.

Tip: Erkennen is geen gezag

'Jarenlang dacht ik dat als bij samenwoners de partner van de moeder het kind had erkend, hij meteen ook gezag had. Veel samenwoners denken dat zelf ook. Maar dat is niet het geval. De man wordt door de erkenning alleen de juridische ouder van het kind. Na de erkenning kunnen de moeder en de man die door het erkennen de juridische vader is geworden hun gezamenlijk gezag (digitaal) in laten schrijven in het Centraal Gezagsregister. Pas daardoor ontstaat gezamenlijk gezag bij beide ouders. Doen de ouders dat niet, dan houdt de moeder alleen het gezag, ook na de erkenning.'

Tip Goed doorvragen

‘Sinds ik weet dat meer dan 90% van de ouders die zijn gescheiden samen het ouderlijk gezag over hun kinderen houden, vraag ik wat beter door als een ouder bij de intake vertelt dat hij gescheiden is en alleen het gezag heeft. Ik zeg dan gewoon: ‘Dat is bijzonder, dat komt maar weinig voor, hoe is dat zo gekomen?’ Soms is er dan inderdaad een uitspraak gedaan over het gezag maar in andere gevallen blijkt dat de ouder gezag verwacht met het feit dat de kinderen bij hem of haar wonen. Mijn tip is: goed doorvragen als een gescheiden ouder je bij de intake of op een ander moment vertelt dat hij alleen het gezag over zijn kinderen heeft’.

Tip: ‘Niet in beeld’ is verwarrend

Als ik aan een ouder naar de positie van de andere ouder vroeg, hoorde ik nogal eens dat deze ‘niet in beeld’ zou zijn en ik schreef dat dan ook zo op. Dat doe ik niet meer sinds ik een keer op basis van die aantekening alleen aan moeder toestemming vroeg voor hulp aan haar kind. Een paar maanden later meldde de andere ouder zich bij mij met de vraag waarom hij niets van deze hulp wist. Hij bleek gezag te hebben maar door de grote reisafstand niet zoveel contact meer met zijn kinderen te hebben. Sinds die tijd vraag ik de gezagspositie van de ouders veel nauwkeuriger na’.

Stap 2: Betrek vanaf de intake beide gezagdragende ouders en maak duidelijk dat beider toestemming nodig is

Zijn er twee gezagdragende ouders, betrek dan meteen vanaf de intake beide gezagdragende ouders bij de (mogelijke) hulp. Maak de gezagdragende ouders duidelijk dat beider toestemming nodig is, ook al hebben zij een slechte relatie met elkaar, of zijn er weinig contacten tussen het kind en (een van) de gezagdragende ouder(s). Zegt de ene gezagdragende ouder u dat de andere gezagdragende ouder instemt met de hulp, dan mag u daar op vertrouwen, tenzij u aanwijzingen hebt dat dit mogelijk anders is. Zoek in alle gevallen van twijfel hierover zelf contact met de tweede gezagdragende ouder.

Tip: Werkwijze duidelijk maken

Ik maak meteen als een ouder hulp komt vragen voor zijn kind duidelijk dat ik altijd beide gezagdragende ouders bij de hulp betrek. Niet alleen omdat het juridisch zo moet, maar vooral omdat de hulp voor het kind volgens mij alleen kan slagen als beide ouders zich daarin kunnen vinden. Ik zet mijn werkwijze ook in mijn folders en op mijn website. Zegt een ouder dat dat in dit geval niet kan omdat de andere ouder ‘onveilig’ zou zijn voor het kind of de verkeerde dingen voor het kind wil, dan leg ik uit dat ik dit een extra reden vind om met de andere ouder in gesprek te gaan. Want alleen door zo’n gesprek kan ik een goed beeld krijgen van de bezwaren van de andere ouder en vooral ook van wat dit betekent voor de hulp aan het kind’.

Tip: Inventariseer de verschillende perspectieven

‘Ik probeer in dit soort situaties vanuit verschillende perspectieven naar de dingen te kijken: het perspectief van het kind, dat van de vader en dat van de moeder. Deze werkwijze dwingt me tot een zekere neutraliteit bij het inventariseren van de opvattingen van alle betrokkenen. Als het me lukt, helpt me dat om goed en met respect voor ieders opvatting met vader, moeder en kind om te gaan en om pas tot een oordeel te komen als ik alle perspectieven in beeld heb’.

Tip: Alert zijn op veranderingen in het gezin

‘Ik ben in mijn contacten alert op veranderingen in het gezin. Is er toestemming voor de hulp gegeven toen het gezin nog bij elkaar was, dan kun je er, als ouders nu uit elkaar zijn, bij een nieuwe stap in de hulp aan het kind niet zomaar vanuit gaan dat de ene ouder nog steeds namens de andere ouder toestemming geeft. Je moet dat checken’.

Tip: Zoeken naar contactgegevens

‘Ik neem niet zomaar genoegen met de mededeling van een ouder dat hij geen contactgegevens van de andere ouder heeft. Als ik duidelijk maak dat ik echt geen hulp kan geven zonder contact met de andere gezagdragende ouder, blijkt er toch in veel gevallen wel een emailadres, een woonplaats of een telefoonnummer bekend te zijn. Ook het raadplegen van de Basisregistratie Personen kan soms helpen’.

Tip: Voorkom: hier even tekenen

‘Wat ik probeer te voorkomen is dat de hulp al helemaal is geregeld en dat pas op het laatste moment nog even de toestemming van de andere ouder wordt gevraagd. Dat je hem of haar in feite voor het blok zet: hier even tekenen’.

Stap 3: Ga bij weigering van toestemming het gesprek aan met de weigerende ouder vanuit een gemeenschappelijke zorg om het kind

Weigert een gezagdragende ouder zijn toestemming, en is de hulp voor het kind naar uw oordeel dringend nodig, ga dan in gesprek met deze gezagdragende ouder vanuit een gemeenschappelijke zorg om het kind:

- wat maakt dat de ouder deze hulp voor zijn kind niet wil?;
- leg uit waarom u een bepaalde vorm van hulp nodig vindt voor het kind;
- zijn er passende alternatieven die wel acceptabel zijn voor beide gezagdragende ouders?;
- is de hulp nu meteen nodig, of is er nog enige tijd voor u en de ouders om op het gesprek terug te komen?

Tip: Zelf in gesprek gaan

‘Een ouder die weigert om de andere ouder bij de hulp aan het kind te betrekken omdat contacten met de andere ouder niet veilig zijn, kan ik goed begrijpen. Zeker als ouder en kind slachtoffer zijn van geweld dat is aangericht door die andere ouder. Ik respecteer dat ouder en kind (voorlopig) geen contact willen. Maar dat betekent niet dat ik geen contact kan hebben met die ouder over de hulp aan zijn kind, want in veel gevallen zal het voor mij wel mogelijk zijn om op een veilige manier in gesprek te gaan’.

Stap 4: Hulp noodzakelijk en geen toestemming, volg dan het Stappenplan Besluitvorming Hulp

Blijft de gezagdragende ouder bij zijn weigering, dan kan de hulp niet worden geboden. Is de hulp naar uw mening dringend nodig voor het kind, volg dan het Stappenplan Besluitvorming Hulp om tot een zorgvuldig besluit te komen.

Uitzonderingen

Uitzondering op het (dubbele) toestemmingsvereiste voor jongeren tot twaalf jaar

De wet⁹ geeft een hulpverlener bijna geen ruimte om hulp te bieden aan kinderen tot twaalf jaar als de gezagdragende ouders daar niet mee akkoord gaan. De hulpverlener moet naar de wensen van de gezagdragende ouders luisteren. Als zij de hulp niet wensen, of als één van hen de hulp niet wenst, is er geen toestemming voor de hulp en kan het kind deze hulp als regel niet krijgen.

Op deze regel geldt één uitzondering¹⁰, die in sommige gevallen bij hulp in verband met kindermishandeling aan de orde kan zijn. Als een hulpverlener de hulp aan het kind dringend nodig vindt mag die noodzaak van de hulp uiteindelijk de doorslag geven, ook als een van de gezagdragende ouders niet met deze hulp instemt. Te denken valt bijvoorbeeld aan diagnostiek na mogelijke kindermishandeling, of behandeling van ernstige gevolgen van kindermishandeling.

Voorwaarde is dat:

- de hulp dringend nodig is om ernstig nadeel bij het kind te voorkomen; én
- de hulpverlener alles heeft gedaan wat hij in redelijkheid kon doen om toestemming te krijgen van beide gezagdragende ouders; én
- de hulpverlener tot het oordeel komt dat de gezagdragende ouder(s) die weigert zich in zijn weigering kennelijk niet laat leiden door de belangen van zijn kind.

NB:

- *Opname en verblijf* van een minderjarige is alleen mogelijk met toestemming van beide gezagdragende ouder(s) en van de jeugdige zelf (vanaf twaalf jaar). Ontbreekt deze toestemming dan is voor de opname altijd een rechterlijke uitspraak¹¹ nodig.

Uitzondering op het (dubbele) toestemmingsvereiste voor jongeren vanaf twaalf jaar

Zou (één van) de gezagdragende ouder(s) de hulp aan een jongere vanaf twaalf jaar weigeren, dan zegt de wet dat deze hulp in twee situaties toch kan worden geboden¹²:

1. als het kind toestemming geeft en de hulp ‘kennelijk nodig is om ernstig nadeel voor de jongere te voorkomen’, of
2. als de jongere de hulp ‘weloverwogen’ blijft wensen ook als hij weet dat (een van) zijn gezagdragende ouders weiger(t)en.

NB:

- Het besluit om de hulp te bieden kan de hulpverlener pas nemen nadat hij overleg heeft gehad met beide gezagdragende ouders en hij alles heeft gedaan wat redelijkerwijs mogelijk is om toestemming van hen beiden te krijgen. Pas als dat niet lukt komt de vraag aan de orde of de hulp niet toch moet worden gegeven vanwege het ernstig nadeel dat anders voor het kind ontstaat of vanwege de weloverwogen wens van het kind.
- De ruimte die de wet de hulpverlener biedt, kan *niet* gebruikt worden voor ieder geval waarin een hulpverlener vindt dat de hulp nodig is. Het moet gaan om hulp die *dringend* nodig is, dit wil zeggen dat de hulp de enige weg is om 'ernstig nadeel' voor het kind te voorkomen. Om dit alles te toetsen is minimaal overleg met een collega noodzakelijk. Daarnaast kan advies gevraagd worden aan Veilig Thuis.
- De *weloverwogen* wens van een kind, duidt er op dat de hulpverlener het kind goed moet informeren over de gevolgen van wel en geen hulp én over wat het voor het kind kan betekenen als hij hulp krijgt die zijn ouder(s) niet wenst of niet wensen. Bovendien dient de hulpverlener in te schatten of het kind in staat is om: 1) de informatie die hij krijgt te begrijpen, 2) op basis daarvan een beslissing te nemen, 3) de gevolgen daarvan te overzien, en 4) of het kind kan overzien wat het voor hem betekent dat hij met de hulp tegen de wensen van zijn gezagdragende ouder(s) in gaat.
- Hulp bieden aan een kind zonder dat de ouders van deze hulp weten, omdat het kind absoluut niet wil dat u contact met de ouders zoekt, is geen begaanbare weg.

Stappenplan Besluitvorming Hulp?

Als u één van de gezagdragende ouders niet kunt bereiken om toestemming te geven

Volg het stappenplan Besluitvorming Hulp

Probeer bij iedere stap in de hulp opnieuw om toestemming te krijgen van beide gezagdragende ouders.

Stappenplan Besluitvorming hulp aan kinderen tot en met vijftien jaar zonder toestemming van beide gezagdragende ouders¹³

1. Beschrijf zo concreet mogelijk welke gevolgen het voor het kind kan hebben als uw hulp er nu niet komt.
2. Beoordeel of het bieden van deze vorm van hulp de enige manier is om het kind te beschermen.
3. Beschrijf
 - zo concreet mogelijk wat het voor het kind (en voor de effectiviteit van de hulp) kan betekenen als het kind hulp krijgt die door (een van) zijn gezagdragende ouders niet wordt geaccepteerd.
 - hoe u in redelijkheid alles hebt gedaan om de toestemming van de gezagdragende ouders te krijgen.
 - de redenen die de gezagdragende ouder geeft voor de weigering van de hulp voor zijn kind.
 - wat er is gedaan om een telefoonnummer of een (email) adres te vinden en indien deze zijn gevonden wanneer en hoe vaak u hebt geprobeerd contact te zoeken.
4. Onderzoek hoe het kind zelf tegenover de hulp staat, nu zijn gezagdragende ouder(s) deze weiger(t)en.
5. Leg uw overwegingen voor aan een deskundige collega en (op basis van anonieme gegevens) aan Veilig Thuis. Hoe beoordelen uw collega en Veilig Thuis of:
 - de hulp echt dringend nodig is, gelet op de door u verwachte gevolgen voor het kind als de hulp er niet komt;
 - er alternatieven zijn voor de hulp;
 - er mogelijkheden zijn om alsnog toestemming te krijgen.
6. Kom tot een besluit over het al dan niet verlenen van de hulp, waarbij de belangen van het kind uw eerste overweging vormen¹⁴ en u de hulp kunt bieden als ook de collega aan wie u advies hebt gevraagd tot een zelfde oordeel over de noodzaak van de hulp en de belangen van het kind komt. Daarnaast geldt dat:
 - aan een kind *tot twaalf jaar* alleen hulp kan worden geboden omdat deze dringend nodig is voor het kind;
 - aan een kind *vanaf twaalf jaar* ook hulp kan worden geboden als het kind zelf de hulp 'weloverwogen' blijft wensen ondanks de weigering van (een van) zijn gezagdragende ouder(s).
6. Als u alles afwegend besluit de hulp te gaan bieden:
 - stel beide gezagdragende ouders hiervan op de hoogte en leg uit waarom u tot dit besluit bent gekomen;
 - blijf beide gezagdragende ouders informeren over de hulp

Tip: Open staan voor een alternatief

'Als ik merk dat ouders de door mij voorgestelde hulp echt niet willen en alle argumenten zijn gewisseld, ontstaat er soms weer een opening als ik ouders vraag welke hulp zij wel voor hun kind zouden willen. Soms blijkt dan dat de ouders liever een andere hulpverlener of een andere vorm van hulp willen. Als die hulp of die hulpverlener een gelijkwaardig alternatief biedt, probeer ik dat te organiseren. Is het alternatief volgens mij echt niet passend, dan ga ik daarover in gesprek met de ouders en zoeken we samen verder. Zo'n gezamenlijke zoektocht biedt soms kansen, omdat je ouders laat zien dat jij niet persé je zin hoeft te hebben maar dat je samen met de ouders op zoek bent naar de beste hulp voor hun kind.'

Tip: Hulp voor het kind staat centraal en niet de schuldvraag

'Zeker als een ouder (al dan niet door de andere ouder) beschuldigd wordt van het veroorzaken van de kindermishandeling, begrijp ik best dat die ouder het extra moeilijk vindt om akkoord te gaan met de hulp. Misschien voelt hij het wel alsof er op die manier extra bewijs tegen hem verzameld wordt. Daarom benadruk ik in dat type gesprekken dat ik hulp wil bieden aan het kind, omdat het niet goed met hem gaat en vooral dat ik buiten de schuld vraag blijf'.

De rechter inschakelen voor vervangende toestemming

Gezagdragende ouder vraagt vervangende toestemming

Een gezagdragende ouder die over hulp aan het kind (tot 16 jaar) van mening verschilt met de andere gezagdragende ouder kan de rechtbank verzoeken om vervangende toestemming voor de hulp¹⁵. Deze procedure, waarvoor een advocaat moet worden ingeschakeld, duurt maximaal zes weken en kan alleen in gang worden gezet door een gezagdragende ouder, niet door een hulpverlener.

Als er voldoende tijd is om op de uitspraak van de rechter te wachten met de hulp én de gezagdragende ouder is bereid om deze procedure in gang te zetten, dan verdient deze procedure de voorkeur boven een eigen besluit van de hulpverlener.

Hulpverlener schakelt de Raad voor de Kinderbescherming in

Een hulpverlener kan (via Veilig Thuis of via een lokaal team) de Raad voor de Kinderbescherming inschakelen om te beoordelen of de rechter een kindbeschermingsmaatregel¹⁶ zou moeten opleggen om de hulp die door de gezagdragende ouder wordt geweigerd alsnog op gang te brengen. De hulpverlener dient deze weg te bewandelen als:

- hij twijfelt over de dringende noodzaak van de hulp die hij wil bieden;
- hij twijfelt of het bieden van hulp niet te zeer nadelige gevolgen zal hebben voor het kind nu (een van) zijn gezagdragende ouders deze hulp niet accepteert;
- er sprake is van een zeer ongebruikelijke of zeer ingrijpende vorm van hulp;
- de gezagdragende ouder die de hulp weigert het kind dreigt te onttrekken aan de hulp.

Belang van dossiervorming

Dossiervorming is van groot belang als er problemen zijn rond de toestemming van gezagdragende ouders voor hulp. Leg daarom alle stappen die u zet, conform beide stappenplannen uit deze handreiking, zorgvuldig vast. Betrek altijd minstens één collega bij uw afwegingen en uw besluit en neem zo nodig contact op met de juridische afdeling van uw instelling of van uw beroepsvereniging. Leg ook de adviezen die aan u gegeven worden vast.

In sommige gevallen is de weigerachtige houding van een gezagdragende ouder aanleiding voor de andere ouder om de rechtbank te verzoeken om éénooudergezag. Doel daarvan is de noodzakelijke hulp voor het kind voortaan te kunnen realiseren zonder blokkades van de andere ouder. Een dergelijk verzoek moet worden onderbouwd door feiten waaruit blijkt dat de andere gezagdragende ouder structureel de noodzakelijke hulp voor zijn kind weigert en dat er door hulpverleners alles aan is gedaan om wel zijn toestemming te krijgen. De aantekeningen uit de dossiers van hulpverleners kunnen duidelijk maken welke hulp is geweigerd en wat er is gedaan om de gezagdragende ouder te motiveren om zijn toestemming voor de hulp te geven.

Bijlage 1

Gezag

Wat is gezag?

Over alle kinderen en jongeren tot 18 jaar wordt gezag uitgeoefend. Gezag bestaat uit een mix van (1) opvoeden en verzorgen, (2) vertegenwoordigen in het juridisch verkeer en (3) beheer van een eventueel vermogen van het kind. Degene die het gezag heeft, neemt de belangrijke beslissingen in de opvoeding, zoals bijvoorbeeld de schoolkeuze, wel of geen hulp inschakelen bij problemen en wel of geen medisch onderzoek.

Wettelijk vertegenwoordiger

Degene die het gezag uitoefent, wordt de *wettelijk vertegenwoordiger* genoemd.

Ouderlijk gezag of voogdij

Het gezag is bijna altijd in handen van de ouder(s) van het kind. Men spreekt dan van *ouderlijk gezag*. Wordt het gezag door een niet-ouder uitgeoefend, dan noemt men het gezag *voogdij*. Het gezag gaat alleen naar een voogd als de ouders het gezag niet uit kunnen oefenen. Dat is het geval als beide ouders zijn overleden en als de rechter het gezag van de ouders heeft beëindigd. Als de ouders zijn overleden, benoemt de rechter als voogd meestal iemand uit het netwerk van het gezin, zoals een familielid of een vriend van de ouders. Als de rechter het gezag van de ouders beëindigt, draagt hij de voogdij doorgaans op aan een gecertificeerde instelling.

Positie van jongeren vanaf 16 jaar

Het gezag van de ouder of de voogd loopt door tot 18 jaar. Maar in de gezondheidszorg en in de jeugdhulp kunnen jongeren al vanaf hun 16^e jaar zelfstandig beslissen over behandelingen. Ook tekenen jongeren vanaf hun 16^e jaar zelf hulpverleningsplannen en oefenen zij onafhankelijk van hun ouders hun rechten uit, zoals het recht op inzage in het dossier.

Wie heeft het ouderlijk gezag?

Ouders zijn getrouwd of zijn geregistreerde partners

Als een *getrouwde* vrouw een kind ter wereld brengt, oefenen de echtgenoten automatisch samen het gezag uit. Deze regel geldt ook voor echtgenoten van hetzelfde geslacht. Huwelijk en geregistreerd partnerschap hebben dezelfde juridische gevolgen voor kinderen: ook als een kind geboren wordt tijdens een geregistreerd partnerschap oefenen beide partners automatisch vanaf de geboorte samen het gezag uit.

Ouders hebben een informele relatie: niet getrouwd en geen geregistreerd partnerschap

Hebben ouders een informele relatie ('samenwonen'), dan oefent de (meerderjarige) moeder na de geboorte alleen het gezag over haar kind uit. Wil zij het gezag samen met haar vriend uitoefenen, dan moeten er twee stappen worden gezet.

Stap 1: De vriend erkent het kind. Daardoor wordt hij officieel de vader van het kind.

Stap 2: De moeder en de vader schrijven (digitaal) het gezamenlijk gezag in, in het Centraal Gezagsregister.

NB: Ook een vrouw kan een kind erkennen. Zij wordt dan de duo-moeder. Moeder en duo-moeder kunnen vervolgens ook het gezamenlijk gezag inschrijven in het Centraal Gezagsregister.

Gezamenlijk gezag nadat de relatie is verbroken

Ouders die samen het gezag hebben, blijven als regel (in ruim 90% van de gevallen) ook na hun (echt)scheiding gezamenlijk het ouderlijk gezag uitoefenen. Dit betekent dat beide ouders, ongeacht bij wie het kind woont, evenveel over het kind te zeggen hebben. Alleen in die gevallen waarin de belangen van de kinderen klem dreigen te raken door de wijze waarop de ouders hun gezamenlijk gezag uitoefenen, kan een rechter, op verzoek van de ouder(s), het gezag aan één ouder toewijzen. Bijvoorbeeld als is gebleken dat de andere ouder op geen enkele wijze wil meewerken aan besluiten over de schoolkeuze, hulp e.d. of als de andere ouder het kind mishandelt. Men spreekt in dit verband wel van het 'klemcriterium'.

Gezamenlijk gezag van een ouder en een niet-ouder

In sommige gevallen oefent een ouder alleen het gezag uit, bijvoorbeeld als er geen partner is, als de partner is overleden of als de rechtbank, bij wijze van uitzondering, bij of na een scheiding éénoudergezag heeft toegewezen. Is er maar één ouder met gezag dan kan deze ouder de rechtbank verzoeken om het gezag te mogen delen met een vriend of echtgenoot die niet de ouder is van het kind maar wel als een 'sociale ouder' voor de kinderen functioneert. Wijst de rechtbank dit verzoek toe, dan hebben de ouder en de niet-ouder vanaf dat moment samen het gezag. Dit wil zeggen dat ze beiden zeggenschap over het kind hebben en dat ze ten aanzien van hulpverleners dezelfde positie hebben.

NB: Alleen een ouder die *alleen* het gezag uitoefent kan samen met een partner die niet de ouder is een verzoek indienen tot gezamenlijk gezag. Zijn er twee ouders met gezag dan is deze vorm van gezamenlijk gezag niet mogelijk.

NB: Bij het vragen naar de gezagsrelatie mag de hulpverlener in principe uit gaan van wat de ouder hem vertelt, tenzij er reden is tot twijfel. Zeker omdat ruim 90% van de ouders na een scheiding samen het gezag houden, is er bij een mededeling van een gescheiden ouder dat hij of zij eenhoofdig gezag heeft, reden om in ieder geval even door te vragen hoe dat zo gekomen is. En bij twijfel kan (een ouder of een hulpverlener) een uittreksel uit het Centraal Gezagsregister worden gevraagd.

Co-ouderschap

De term *co-ouderschap* wordt vaak gebruikt om aan te geven dat beide ouders die samen het gezag uitoefenen ieder een min of meer gelijk deel van de verzorging en opvoeding voor hun rekening nemen. Co-ouderschap is een van de manieren waarop het uitoefenen van gezamenlijk gezag kan worden ingevuld.

Verschil voogd en gezinsvoogd

Een voogd is de wettelijk vertegenwoordiger van een minderjarige. Hij oefent als niet – ouder het gezag over een kind uit. Een gezinsvoogd treedt op tijdens een ondertoezichtstelling. Dit is een kindbeschermingsmaatregel waarbij de rechter het kind onder toezicht stelt van een gecertificeerde instelling. Een van de medewerkers van deze instelling treedt in dat geval op als gezinsvoogd. Het is zijn taak om voor het kind en de ouders de hulp te organiseren die zij nodig hebben om de situatie van het kind te verbeteren. Tijdens de ondertoezichtstelling blijft het gezag over de kinderen bij de ouders.

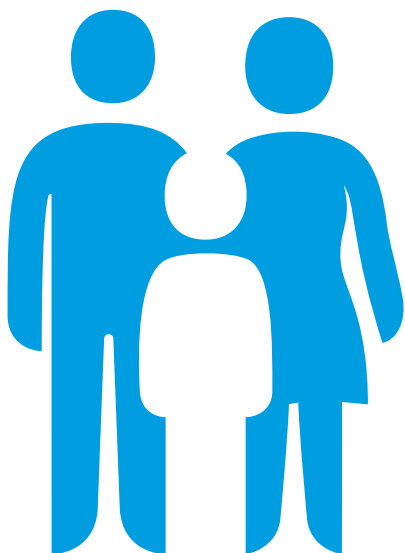
NB: Een gezinsvoogd is geen wettelijk vertegenwoordiger van het kind, dat blijven zijn ouders ook tijdens een ondertoezichtstelling. Daarom is ook in geval van een ondertoezichtstelling toestemming van de beide gezagdragende ouders nodig voor hulp aan het kind.

Op deze regel zijn twee uitzonderingen.

1. Weigeren de gezagdragende ouders een medische behandeling die dringend noodzakelijk is voor hun kind (tot twaalf jaar), dan kan de gecertificeerde instelling de kinderrechter verzoeken om vervangende toestemming voor deze behandeling te geven.
2. Is een kind tijdens een ondertoezichtstelling uit huis geplaatst, dan kan de rechter in bijzondere gevallen een deel van het gezag van de ouders aan de gecertificeerde instelling overdragen waardoor de gezinsvoogd beslissingen kan nemen over bijvoorbeeld diagnostiek, behandeling, schoolkeuze of jeugdhulp. Dit gebeurt alleen bij wijze van uitzondering als de ouders hun medewerking aan dergelijke beslissingen weigeren.

Pleegouder

Kenmerkend voor een pleegouder is dat hij een kind in zijn gezin verzorgt en opvoedt maar formeel geen gezag uitoefent over dit kind. Is het kind onder toezicht gesteld en uit huis geplaatst in een pleeggezin dan is het gezag in handen van de ouders. Toestemming voor jeugdhulp of medische behandeling moet worden gegeven door de gezagdragende ouder(s)¹⁷. Heeft de rechter het gezag van de ouders beëindigd, dan oefent doorgaans een gecertificeerde instelling de voogdij uit. Een van de maatschappelijk werkers van deze instelling treedt op als de voogd. Aan de voogd moet toestemming worden gevraagd voor jeugdhulp of medische behandeling van het kind. Toestemming van de ouders is in geval van voogdij niet nodig omdat zij geen gezag meer uitoefenen.

Waar zijn gegevens over gezag te vinden?

Centraal Gezagsregister

De rechtbanken zijn aangesloten op het Centraal Gezagsregister. In dit register worden rechterlijke uitspraken over het gezag vastgelegd. Omdat het Gezagsregister alleen *rechterlijke uitspraken* over het gezag vastlegt, bevat het register geen volledig overzicht van alle minderjarigen en hun gezag. Het gezag van de grootste groep ouders - de ouders die door de geboorte van hun kind automatisch het gezag krijgen – staat niet in het register omdat er geen rechterlijke uitspraak aan te pas komt.

In het Centraal Gezagsregister is wel te vinden:

- Gezamenlijk gezag van niet getrouwde ouders die dit gezag hebben laten inschrijven;
- Eénoudergezag na een echtscheiding;
- Ondertoezichtstelling;
- Beëindigen van het ouderlijk gezag;
- Benoeming van een voogd over een kind.

Het Centraal Gezagsregister is openbaar. Dit wil zeggen dat ouders maar ook hulpverleners en anderen een uittreksel uit het Gezagsregister kunnen opvragen. Dat gebeurt via een schriftelijk verzoek dat bij de griffie van iedere rechtbank kan worden ingediend. Voor een uittreksel uit het Gezagsregister worden geen kosten in rekening gebracht.

Een aantal instanties heeft digitaal toegang tot het Centraal Gezagsregister zoals de Raad voor de Kinderbescherming, de gecertificeerde instellingen en het openbaar ministerie. In de toekomst zullen ook gemeenten digitale toegang tot dit register krijgen.

Bijlage 2

Medische behandelingsovereenkomst en medische behandeling

De Wet inzake de geneeskundige behandelingsovereenkomst (Wgbo)¹⁸ onderscheidt als het gaat om toestemming voor *medische* behandelingen twee fasen: het sluiten van de behandelingsovereenkomst en het geven van toestemming voor de behandeling zelf. De overeenkomst dient bij kinderen tot zestien jaar gesloten te worden door de gezagdragende ouders. Vanaf zestien jaar sluit de jongere de overeenkomst zelf. Is er eenmaal een overeenkomst, dan kan op basis van deze overeenkomst behandeling plaats vinden. Daarvoor gelden de leeftijdsgrenzen zoals aangegeven in de Handreiking: tot twaalf jaar geven de gezagdragende ouders toestemming, tussen twaalf en zestien jaar het kind en de gezagdragende ouders beiden en vanaf zestien jaar beslist de jongere zelfstandig.

In de Handreiking wordt geen onderscheid gemaakt tussen het sluiten van de overeenkomst en het geven van toestemming voor behandeling omdat bij hulp in verband met kindermishandeling het sluiten van de overeenkomst en de behandeling zelf in de tijd doorgaans samen zullen vallen. Praktisch gezien wordt in het intakeproces zowel de overeenkomst gesloten als toestemming gegeven voor de voorgestelde behandeling. In de literatuur en in de jurisprudentie wordt nauwelijks aandacht besteed aan de vraag wat het voor de geldigheid van de *overeenkomst* betekent als er, alle belangen afwegend, uiteindelijk op basis van de mogelijkheden die de Wgbo daarvoor geeft, hulp wordt geboden aan een jeugdige zonder toestemming van beide gezagdragende ouders. Het lijkt er op dat dan aan het gegeven dat in feite een 'gebrekkige' overeenkomst wordt gesloten geen zelfstandig belang toe komt. De dringende noodzaak van de behandeling geeft in dergelijke gevallen kennelijk de doorslag.

Notes

- 1 Deze Handreiking is mede gebaseerd op de KNMG Wegwijzer ‘Dubbele toestemming gezagdragende ouders voor behandeling van minderjarige kinderen’ licht gewijzigde versie d.d. 28 oktober 2011 en op de ‘Notitie Toestemming behandeling minderjarigen in het kader van de Wgbo’ van GGZ Nederland en de instellingen voor jeugd-ggz d.d. juni 2012.
- 2 Zie art. 7:450 Burgelijk Wetboek (BW) en art. 7.3.4 Jeugdwet.
- 3 Zie voor het verschil dat de Wgbo maakt tussen het sluiten van de behandelingsovereenkomst en de toestemming voor de feitelijke behandeling bijlage 2 bij deze Handreiking.
- 4 De term ‘gezagdragende ouder(s)’ wordt in deze Handreiking gebruikt voor de ouder die gezag over zijn minderjarige kind uitoefent, formeel ‘wettelijk vertegenwoordiger’ genoemd.
- 5 De term ‘hulp’ wordt in deze Handreiking gebruikt als verzamelterm voor jeugdhulp, medische behandeling en geestelijke gezondheidszorg.
- 6 Zie voor de uitzondering op deze regel verderop in deze Handreiking Uitzondering op het (dubbele) toestemmingsvereiste voor jongeren vanaf twaalf jaar.
- 7 Dit wordt wel ‘informed consent’ genoemd.
- 8 Zie de bijlage over ouderschap en gezag.
- 9 Zie art. 7:450 BW en art. 7.3.4 Jeugdwet.
- 10 Zie art. 7: 465 lid 4 BW en art. 7.3.15 lid 4 Jeugdwet en CTG 24 mei 2011 nr. C2010.151.
- 11 Op grond van de Wet Bopz, op grond van het BW (ondertoezichtstelling met machtiging uithuisplaatsing) of op grond van de Jeugdwet (gesloten jeugdzorg).
- 12 Zie voor deze uitzondering artikel 7:450 lid 2 BW en artikel 7.3.4 lid 2 Jeugdwet.
- 13 Dit stappenplan geldt in de situatie dat beide gezagsouders de hulp weigeren én in die gevallen waarin één van de gezagsouders de hulp voor zijn kind weigert.
- 14 Conform artikel 3 van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind.
- 15 Op grond van art. 1:253a BW.
- 16 Zoals ondertoezichtstelling (art. 1: 254 BW en verder) of beëindigen van het ouderlijk gezag (art. 1:266 BW en verder).
- 17 In bijzondere gevallen kan de rechter de gezinsvoogd machtigen om de beslissingen over hulp aan een kind dat onder toezicht is gesteld en uit huis is geplaatst te nemen.
- 18 De Wgbo is vastgelegd in de artikelen 7:446 tot en met 7: 468 BW.

Deze handreiking is opgesteld door het
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

in samenwerking met
GGZ Nederland
Lydia Janssen
Fier Fryslan
KJTC Haarlem
Defence for Children
Ministerie van Veiligheid en Justitie

in consultatie met KNMG

www.rijksoverheid.nl

november 2016